

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

©Markus Dernjatin /WWF

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

Sisällys

1	JOHDANTO.....	4
2	SUUNNITELMAN PERUSTA, TARKOITUS JA SISÄLTÖ	4
2.1	Voimassa oleva lainsäädäntö	4
3	SUUNNITELMAN TARKOITUS JA SISÄLTÖ	5
3.1	Suunnitelman maantieteellinen kattavuus.....	6
3.2	Suunnitelman suhde pelastuslaitosten ja Rajavartiolaitoksen suunnitelmiin	6
4	ONNETTOMUUDEN RISKIT JA TODENNÄKÖISET VAIKUTUKSET LINNUSTOON	6
4.1	Onnettomuusriskit	6
4.2	Herkät alueet ja lintulajit.....	6
5	LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOITO-ORGANISAATIO	7
5.1	Vastuut organisaatioiden osalta, virka-apuviranomaiset ja toimenkuvat	8
5.1.1	Virka-apuviranomaiset ja muut avustavat tahot	9
5.1.2	Toimenkuvat	9
5.2	Organisaatio- ja hälytyskaavio	11
5.3	Vastetasot ja resurssit	14
5.4	Hoidettavat eläimet	15
5.5	BCU-järjestelmä	16
6	LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOITOPROSESSI JA PÄÄTÖKSENTEKO.....	16
6.1	Hälytys ja ensitoimet.....	16
6.2	Operatiivinen toiminta.....	17
6.2.1	Tiedustelu	17
6.2.2	Eläinten karkottaminen	17
6.2.3	Etsinnän ja kiinniottamisen järjestäminen	17
6.2.4	Hoitolatoiminnan järjestäminen.....	18
6.2.5	Eläinten lopettaminen ja laajamittainen lopetus	18
6.3	Likaantuneiden eläinten hoitotoiminnan lopettaminen.....	19
6.4	Toiminnasta tiedottaminen	19
7	TOIMINNAN RAHOITUS JA KUSTANNUKSET.....	19
7.1	Varautumisen ja toiminnan kehittämisen kustannukset	20
7.2	Kustannukset ympäristövahingon yhteydessä.....	20
8	VAPAUTETTUIEN ELÄINTEN SEURANTA JA VAIKUTUSTEN ARVIOINTI	20
8.1	Vapautetut eläimet	20

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

8.2	Kuolleena löydetyt ja lopetetut eläimet	20
8.3	Jätehuolto	20
9	TOIMINNAN KEHITTÄMINEN	21
9.1	Harjoitukset ja koulutukset	21
9.2	Varusteet ja tarvikkeet	21
9.3	Suunnitelman päivittäminen	21
9.4	Suunnitelman vahvistaminen	21
LIITTEET		22

1 JOHDANTO

Ölly- tai muussa kemikaalionnettomuudessa voi vuodenajasta, vuotoalueesta ja muista onnettomuuden ominaispiireistä johtuen likaantua hyvin nopeassa ajassa suuria määriä (satoja tai tuhansia) lintuja ja muita eläimiä. Ympäristövahingossa likaantuneet eläimet joudutaan keräämään talteen luonnosta ja joko lopettamaan tai hoitamaan, ja kuolleet yksilöt poistamaan luonnosta, jotta öljy ei leviäisi.

Suomi on varautunut likaantuneiden eläinten, pääosin lintujen, hoitoon. Suomen strategia on ottaa kiinni, hoitaa ja vapauttaa mahdollisimman suuri osa linnuista. Sellaiset yksilöt, joita ei ole mahdollista hoitaa asianmukaisesti, joudutaan lopettamaan.

Tämä suunnitelma on valmisteltu vuoden 2023 alusta voimaan tulevan ympäristönsuojelulain (527/2014) 21 § muutoksen perusteella kansalliseksi toimintasuunnitelmaksi vahingoittuneiden luonnonvaraisten eläinten käsittelyn järjestämisestä ja harvinaisiin tai uhanalaisiin lajeihin kuuluvien yksilöiden pelastamisesta. Se on laadittu Suomen ympäristökeskuksen (Syke) johdolla, ja työhön ovat osallistuneet ympäristöministeriö (YM), sisäministeriö (SM), Rajavartiolaitos (RVL), Itä-Uudenmaan pelastuslaitos (IUPL), Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Metsähallitus Luontopalvelut ja WWF Suomi.

Tässä suunnitelmassa käytettävä termi likaantunut lintu tarkoittaa ympäristönsuojelulain mukaisesti öljy- tai muun kemikaalivahingon seurauksena likaantunutta eläintä. Pääosin nämä ovat öljyyntyneitä lintuja.

2 SUUNNITELMAN PERUSTA, TARKOITUS JA SISÄLTÖ

2.1 VOIMASSA OLEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Ympäristönsuojelulain 21 §:n mukaisesti Suomen ympäristökeskus vastaa öljy- tai muun kemikaalivahingon seurauksena likaantuneiden eläinten hoidon järjestämisestä.

Eläinsuojelulain (247/1996) [14 §](#) säädetään yleisistä periaatteista, joita likaantuneiden eläinten hoidossa sovelletaan. Pykälän mukaan *sairasta, vahingoittunutta tai muutoin avuttomassa tilassa olevaa luonnonvaraista eläintä on pyrittävä auttamaan. Jos eläin on kuitenkin sellaisessa tilassa, että sen hengissä pitäminen on ilmeistä julmuutta sitä kohtaan, eläin on lopetettava tai on huolehdittava siitä, että se lopetetaan.*

Eläinsuojelulain [13 §](#) määrittää milloin luonnonvaraisia nisäkkäitä ja lintuja voidaan ottaa tilapäiseen hoitoon. Lisäksi pykälässä todetaan, että eläin tulee hoidon jälkeen vapauttaa tai vapauttamisen ollessa mahdotonta, lopettaa.

Luonnonvaraisten nisäkkäiden ja lintujen ottaminen elätettäväksi on kielletty, ellei kysymyksessä ole eläimen pyydystäminen eläintarhassa pidettäväksi, eläimen tarhaaminen lihan, munien tai niiden tuottamiseen tarkoitettujen siitoseläinten tuottamiseksi taikka riistanhoidollisessa tarkoituksessa, eläimelle tilapäisesti annettava sairaanhoito tai muu hyväksyttävä tilapäinen tarve taikka tieteellinen tutkimustyö.

Tilapäisesti annettavaa sairaanhoitoa tai muuta hyväksyttävää tilapäistä tarvetta varten hoitoon otettu eläin on sen tilan salliessa vapautettava, jos on oletettavissa, että se vaikeuksitta sopeutuu luonnonvaraiseen elämään. Jos eläintä ei voida vapauttaa eikä sen hoitoa voida järjestää, eläin on lopetettava.

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

Tämän lisäksi tietyistä viranomaisvastuista säädetään

- Pelastuslaki 379/2011

Eläinten hoidon toteuttamiseen ja siihen osallistuvien henkilöiden turvallisuuden varmistamiseen liittyviä säännöksiä on myös seuraavissa laeissa:

- Ympäristönsuojelulaki 527/2014
- Luonnonsuojelulaki 1096/1996
- Jätelaki 646/2011
- Työturvallisuuslaki 738/2002
- Vahingonkorvauslaki 412/1974
- laki hyvinvointialueesta 611/2021
- laki pelastustoimen järjestämisestä 613/2021

3 SUUNNITELMAN TARKOITUS JA SISÄLTÖ

Tämän suunnitelman tarkoituksena on toimia yleisenä ohjeena likaantuneiden eläinten hoidon toteuttamiseksi sekä ohjata hoitoon osallistuvien viranomais- ja vapaaehtoistahojen yhteistyötä. Lisäksi suunnitelman tavoitteena on

- Sujuvoittaa yhteistyötä hoitoon osallistuvien tahojen välillä
- Selkeyttää eri organisaatioiden vastuuta
- Minimoida öljyonnettomuuden haitallisia vaikutuksia luonnonvaraisiin eläimiin, etenkin lintupopulaatioihin
- Varmistaa sekä hoitoon päätyvien, että lopetettavien eläinten hyvinvointi ja asianmukainen käsittely
- Varmistaa, että öljyntorjuntaa koskevissa suunnitelmissa otetaan eläinten pelastaminen huomioon
- Taata hoitotoimintaan osallistuvien henkilöiden turvallisuus ja terveys
- Määrittää toimintatavat, joilla kansalaisten osallistuminen likaantuneiden eläinten hoitoon mahdollistetaan koordinoitusti
- Kehittää hoito-organisaation valmiuksia, koulutustasoa ja käytävissä olevia resursseja

Tässä toimintasuunnitelmassa käsitellään yleistä eläinten hoidon strategiaa, hoitoon osallistuvien tahojen vastuuta ja tehtäviä, sekä esitellään lyhyesti eläinten hoitoketjua. Lisäksi suunnitelmassa käsitellään kustannusten perimistä, vapautettujen eläinten seurantaa sekä toiminnan kehittämistarpeita. Yksityiskohtaiset ohjeet likaantuneiden eläinten hoitotoimenpiteistä ja niiden tavoitteista löytyy suomenkielisestä julkaisuista *Öljyntyneiden eläinten pelastusopas* ([EUROWA opas osa G](#)) sekä vain eläinten hoidon johtamiseen osallistuville tahoille käytössä olevasta englanninkielisestä oppaasta *EUROWA Part B – Animal Care during an Oiled Wildlife Response*. Molemmat oppaat noudattavat eurooppalaisen öljyntyneiden eläinten hoitoverkosto EUROWAn standardeja.

Tässä toimintasuunnitelmassa eläimen hoitotoiminnalla tarkoitetaan luonnonmukaiselle eläimelle kiinnioton jälkeen suoritettavia toimenpiteitä, joilla pyritään parantamaan eläimen tilaa, jotta se voidaan terveenä ja lisääntymiskykyisenä vapauttaa hoitojakson jälkeen.

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

3.1 SUUNNITELMAN MAANTIETEELLINEN KATTAVUUS

Tämä suunnitelma kattaa sen alueen, jossa suomalaiset viranomaiset ovat öljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjunnasta vastuussa.

3.2 SUUNNITELMAN SUHDE PELASTUSLAITOSTEN JA RAJAVARTIOlaitoksen SUUNNITELMIIN

Suunnitelma toimii itsenäisenä dokumenttina, johon voidaan viitata pelastuslaitosten ja Rajavartiolaitoksen suunnitelmissa. Pelastuslaitoksen ja Rajavartiolaitoksen tulee sisällyttää omiin suunnitelmiinsa tieto siitä, miten tämän suunnitelman mukainen likaantuneiden eläinten hoidon vastuuviranomainen hälytetään ja toiminta käynnistetään.

4 ONNETTOMUUDEN RISKIT JA TODENNÄKÖISET VAIKUTUKSET LINNUSTOON

4.1 ONNETTOMUUSRISKIT

Yleisimmin merellisen ympäristövahingon aiheuttaa aluksen oman polttoaineen vuoto mereen onnettomuuden, inhimillisen virheen tai teknisen vian seurauksena. Tyypillisesti tällaisissa vahingoissa mereen joutuu pieniä määriä öljyä, usein kysymys on vain muutamien kuutiometrien vahingoista.

Aluksen oma polttoaine voi kuitenkin aiheuttaa laajemmankin päästön tilanteessa, jossa alus vaurioituu vakavasti esimerkiksi yhteentörmäyksen tai karilleajon johdosta. Esimerkki tällaisesta onnettomuudesta on Tanskassa vuonna 2011 sattunut Golden Trader ja Vidar alusten yhteentörmäys, jossa mereen pääsi vuotamaan Golden Traderista noin 500 m³ öljyä. Onnettomuuden meritorjuntaosuus kesti 16 päivää, rantatorjuntaosuus 29 päivää ja jälkitoimet 688 päivää.

Suurimmat merialueillamme liikennöivät öljysäiliöalukset kuljettavat lastinaan jopa 150 000 tonnia öljyä. Tällaisen aluksen lastitankin sisällön vuotaminen mereen aiheuttaisi mittavan öljyvahingon, joka pilaisi ympäristöä laajalta alueelta ja aiheuttaisi pitkäkestoisen torjuntaoperaation.

Irtolastina kuljetettavat kemikaalit käyttäytyvät meriympäristössä moninaisesti, perinteisillä öljyntorjuntalaitteilla on mahdollista kerätä kelluvia aineita (floaters). Veteen liukenevat tai ilmaan haituvat aineet eivät ole kerättävissä. Pohjaan uppoavat aineet ovat kerättävissä viiveellä.

Rannalta mereen tapahtuvat päästöt ovat monesti peräisin joko öljysataman säiliöistä, putkilinjojen vioista aiheutuvia tai rannalla sijaitsevan laitoksen lämmitysöljyvuotoja. Tällaisetkin vahingot voivat aiheuttaa mittavia torjuntaoperaatiota, sillä rannalta vuotava öljy saastuttaa lähes väistämättä rantaviivaa.

4.2 HERKÄT ALUEET JA LINTULAJIT

Öljyvahingon sattuessa ympäristötuhot voivat olla hyvinkin laajat ja vakavat. Öljy vaikuttaa ekosysteemin kaikkiin osapuoliin, mutta öljyyn tahraantuneiden lintujen löytyminen on yksi vahingon näkyvimmistä vaikutuksista. Erityisesti vesi- ja rantalintujen muutonaikaisilla kerääntymis- ja pesimäalueilla lintuihin

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

kohdistuvat tuhot voivat olla huomattavan suuria ja voivat joidenkin harvalukuisten lajien osalta heijastua koko populaatioon.

Öljyyntyneitä lintuja uhkaa ennen kaikkea paletuminen, sillä linnun tahriintuessa öljyyn höyhenpeitteen vettähyllivä rakenne rikkoutuu ja linnun lämmöneristyskyky katoaa. Pahasti öljyyntyneet linnut eivät kykene lentämään tai sukeltamaan eivätkä hankkimaan ravintoa ja vähitellen ne menehtyvät kylmään ja nälkään. Pintapuolisen öljyyntymisen lisäksi linnut kärsivät usein öljyn vaikutuksista sisäisesti nielttyään sitä höyhenten puhdistamisen tai ruokailun yhteydessä. Öljy voi heikentää sisäelinten toimintaa, aiheuttaa ruoansulatushäiriöitä ja jopa heikentää eläinten hedelmällisyyttä. Öljyn sisältämät aineosat myös vaurioittavat veren punasoluja ja aiheuttavat näin anemiasa, jota seuraava happivaje on vahingollista etenkin vesilinnuille, jotka sukeltavat ravintonsa.

Öljyvahingon kannalta herkäät lintualueet on kerätty ympäristövahinkojen torjunnan tietojärjestelmään (MERT-järjestelmä, Marine Environment Response Tool). Järjestelmään viedyt aluerajaukset on tehty luoto- tai luotoryhmäkohtaisesti ja mukaan on otettu linnuston kannalta tärkeimmät matalikot ja merenlahdet. Rajauksen laajuus riippuu lajiston koostumuksesta. Pesivästä lintulajistosta alueiden valinnassa on huomioitu erityisesti yhdyskunnat, jotka muodostavat merkittävän osan kunkin lajin paikalliskannasta. Lajivalintojen perusteena käytetään lisäksi lintujen uintitaitumusta ja uhanalaisuutta. Alueiden valinnassa huomioitu lajisto koostuu vesilinnuista, lokkilinnuista, kahlaajista ja ruokkilinnuista. Rajatuilla levähdys- ja talvehtimisalueilla on huomioitu runsaimpina esiintyvät vesi- ja rantalintulajit. Vesilintulinnuista runsaslukuisimpina Suomen merialueella esiintyvät kyhmy- ja laulujoutsen, puolisuikeltajasorsat, tukkasotka, haahka, alli, mustalintu, pilkkasiipi, telkkä ja isokoskelo. MERT-järjestelmään viedyt herkäät lintualueet on jaettu arvoluokkiin niiden linnuston merkityksen perusteella.

Öljy- tai kemikaalivahingossa likaantuvien lintujen määrä riippuu vuodenajasta, päästön sijoittumisesta, sen suuruudesta sekä ympäristöön päässeeseen aineen ominaisuuksista. Pesimäaikaan touko-heinäkuussa ulkosaaristossa tapahtuva päästö voi liata satoja, jopa tuhansia haahkoja, ruokkeja tai riskilöitä, koska nämä lajit pesivät suurissa yhdyskunnissa. Muuttoaikoina ja talvella ulkosaaristossa puolestaan levähtää tuhansia alleja, mustalintuja ja pilkkasiipiä. Sisä- ja välisaaristossa taas levähtävät muuttoaikoina ja talvisin suurina määrinä tukkasotkat, telkät ja isokoskelot. Myös pesimäajan ulkopuolella tapahtuva, epäonnisesti sijoittuva öljy- tai kemikaalivahinko voi aiheuttaa suuren lintujoukon likaantumisen.

5 LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOITO-ORGANISAATIO

Suomen ympäristökeskus (Syke) johtaa likaantuneiden eläinten hoitoa Suomessa. Hoito-organisaatioon kuuluu lisäksi WWF Suomen koordinoimat ja kouluttamat vapaaehtoiset öljyntorjuntajoukot, joiden kanssa Sykellä on yhteistyösopimus. WWF Suomi on sopimuksessa sitoutunut kutsumaan viranomaisten pyynnöstä vapaaehtoisia sekä koulutettuja asiantuntijoita likaantuneiden eläinten hoitotoihin öljyonnettomuuden tapahduttua. Onnettomuustilanteessa Syke toimii tiiviisti yhteistyössä pelastuslaitosten kanssa, minkä lisäksi Syke laatii sopimuksen Itä-Uudenmaan hyvinvointialueen (Itä-Uudenmaan pelastuslaitoksen) kanssa liikuteltavan lintujen hoitojärjestelmän (BCU) kuljettamiseen ja toimintakuntoon asettamiseen kaikkialle Suomessa.

Syken ja pelastuslaitosten sekä WWF:n lisäksi likaantuneiden eläinten hoito-organisaatioon kuuluu muita organisaatioita ja viranomaisia kuten ELY-keskukset, Korkeasaaren eläintarha, Luonnontieteellinen museo

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

ja Sea Life Helsinki. Virka-apupyynnöllä tätä organisaatiota voidaan vahvistaa muilla viranomaisilla ja toimijoilla. Liitteestä 2. löytyvät tiedot Syken ja muiden organisaatioiden välisistä voimassa olevista yhteistyösopimuksista.

5.1 VASTUUT ORGANISAATIOIDEN OSALTA, VIRKA-APUVIRANOMAISET JA TOIMENKUVAT**Likaantuneiden eläinten hoidon koordinaatioryhmä**

Likaantuneiden eläinten hoidon koordinaatioryhmä vastaa onnettomuustilanteessa tilannekuvan muodostamisesta, toiminnan suunnittelemisesta, dokumentoinnista ja resurssoinnista, sekä päivittäisestä operatiivisesta päätöksenteosta. Ryhmää johtaa Suomen ympäristökeskus, joka on tiiviissä yhteistyössä torjuntaa johtavan viranomaisen, eli Rajavartiolaitoksen tai pelastuslaitoksen kanssa, ja joka myös osallistuu torjuntaoperaation (pelastustoiminnan) suunnitteluryhmän toimintaan. Näin varmistetaan sujuva tiedonvälitys torjunnan eri osa-alueiden välillä. Koordinaatioryhmään osallistuvat tahot ilmoittavat yhteystiedot vähintään vuosittain tai niiden muuttuessa Sykelle.

Suomen ympäristökeskus on vastuuviranomaisena vastuussa eläinten hoidon strategiasta, ja tekee päätökset alueellisen ja kansallisen vastetason määrittämisestä ja resurssien lähettämisestä onnettomuuspaikalle. Syke on vastuussa myös pelastuslaitosten, ympäristö- ja muiden viranomaisten kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja mahdollisista sopimuksista urakoitsijoiden kanssa, sekä kutsuu koolle likaantuneiden eläinten hoidon koordinaatioryhmän.

Syke päättää milloin BCU-järjestelmä mobilisoidaan, mille alueelle eläinten etsintä ja kiinniottaminen keskitetään ja mihin eläinten hoitola perustetaan. Uhanalaisten lajien ollessa kyseessä, Syke ja ELY-keskus myös auttavat eläinlääkäreitä määrittämään hoitoon ottamisen priorisointikriteerit eri eläinlajeille, jotta resurssit kohdennetaan uhanalaisiin lajeihin, ja sellaisiin yksilöihin, joilla on hyvät mahdollisuudet selvitä hoidosta. Syke vastaa myös viranomaisille järjestettävistä koulutuksista sekä koordinoi eläinten hoidosta aiheutuneiden kustannusten takaisinperinnän.

WWF:n vastuulla on huolehtia vapaaehtoisten rekrytoinnista ja koulutuksesta. Koulutukset noudattavat EUROWA-verkoston koulutusmallia ja standardia, ja koostuu ensisijaisesti vapaaehtoisille järjestettävistä BASIC RESPONDER (1 päivä) sekä ADVANCED RESPONDER (4 päivää) -tason koulutuksesta. Lisäksi WWF kouluttaa mahdollisuuksien ja vastuuviranomaisten määrittelemien tarpeiden mukaan asiantuntijoita SPECIALIST-tasolle. Tämän tason koulutuksen saaneet henkilöt voivat itsenäisesti johtaa eläinten hoidon tiettyjä osa-alueita kuten kiinniottoa, pesua, tai jälkihoitoa. WWF osallistuu likaantuneiden eläinten hoidon koordinaatioryhmän toimintaan ja suunnittelee yhdessä muiden koordinaatioryhmän jäsenten kanssa vapaaehtoisten työskentelyä koskevia toimenpiteitä. WWF:n vapaaehtoiset sitoutuvat toimimaan viranomaisten ja eläinlääkäreiden ohjeiden mukaisesti. WWF:ltä käytettävissä olevat resurssit löytyvät liitteestä 8.

Itä-Uudenmaan pelastuslaitos voi antaa pelastuslain 50 § mukaista virka-apua laadittavan sopimuksen perusteella Suomen liikuteltavan lintujen hoitojärjestelmän ylläpidossa, sen kuljettamisessa onnettomuusalueelle sekä sen käyttökuntoon asettamisessa.

Avun vastaanottava pelastuslaitos on vastuussa BCU-konttien sijoituspaikkojen määrittämisestä, sekä nimeää oman organisaationsa edustajan likaantuneiden eläinten hoidon johtoryhmään. Pelastuslaitosten tulisi myös pyynnöstä osallistua Syken järjestämiin, alueellisille viranomaisille tarkoitettuihin koulutuksiin.

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

Alueellinen **elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus)** osallistuu koordinaatioryhmän työskentelyyn ja tuottaa paikallista luonnon- ja maiseman suojelun tietämystä ryhmän ja torjuntatyön johtajan käyttöön. ELY-keskuksella on viranomaisrooli luonnonsuojelun edun valvonnassa (mm. luonnonsuojelualueet ja niiden rauhoitussäännökset, uhanalaiset ja muut rauhoitetut eliölajit). Lisäksi ELY-keskus osallistuu suojattavien ja puhdistettavien kohteiden priorisointiin.

ELY-keskus huolehtii toimivista yhteyksistä kunnallisten viranomaisten ja muiden paikallisten tai alueellisten asiantuntijoiden kanssa.

5.1.1 Virka-apuviranomaiset ja muut avustavat tahot

Syke voi virka-apupyynnöllä vahvistaa likaantuneiden eläinten hoito-organisaatiota. Virka-apua tarvitaan erityisesti maastotoiminnan järjestämiseen, eli likaantuneiden eläinten tiedusteluun, karkottamiseen, etsintään ja kiinniottamiseen ja tämän toiminnan suunnittelemiseen. Esimerkiksi Metsähallitukselta voidaan onnettomuuden sattuessa pyytää virka-apua muun muassa likaantuneiden eläinten etsintään ja kiinniottoon. Vaikka Metsähallituksella ei ole vastuuta operatiivisesta toiminnasta, sen maastossa työskentelevää henkilöstöä koulutetaan WWF:n järjestämissä koulutuksissa sekä MERT-järjestelmän käytössä. Metsähallitus osallistuu myös tapauskohtaisesti ja resurssien salliessa öljyntorjuntaharjoituksiin.

Myös muilta tahoilta pyydetään onnettomuustilanteessa apua. Näitä tahoja ovat esimerkiksi Suomen Riistakeskus sekä Vapaaehtoisen pelastuspalvelun jäsenjärjestöt.

5.1.2 Toimenkuvat

Likaantuneiden eläinten hoidossa on muutamia avaintehtäviä, joita voivat hoitaa vain tietyille tasolle (EUROWA SPECIALIST) koulutetut henkilöt. Nämä tehtävät on lueteltu alla. Joissain tapauksissa (jos kyseessä on pienempi, alle sadan eläimen onnettomuus) sama henkilö voi hoitaa useampaa eri tehtävää.

Likaantuneiden eläinten hoitamisesta vastaava asiantuntija (Syken asiantuntijaryhmä)

Eläinten hoidosta vastaava Syken asiantuntija/t vastaa operatiivisesta päätöksenteosta ja yhteistyöstä muiden viranomaisten kanssa sekä normaalioloissa että onnettomuustilanteessa. Syken edustaja toimii likaantuneiden eläinten hoidon koordinaatioryhmän puheenjohtajana. Hän ohjaa hoitolan johtajan sekä maastotoiminnan johtajan työtä.

Hän vastaa myös päätöksestä toiminnan lopettamisesta, yhdessä torjuntaviranomaisten kanssa. Hän suunnittelee ja koordinoi mahdollista kentällä tehtävää eläinten lopettamista.

Hoitolan johtaja (WWF, MANAGER-tasolle koulutettu asiantuntija)

Hoitolan johtaja vastaa lintuhoitolan sujuvasta toiminnasta. Hänellä on sekä hallinnollisia että eläinten hyvinvointiin ja työturvallisuuteen liittyviä tehtäviä. Hän valvoo, että hoitolassa noudatetaan EUROWA-verkoston standardeja ja menetelmiä, varmistaa että hoitolassa on riittävästi osaavaa henkilökuntaa/vapaaehtoisia, vastaa vierailijoista ja median yhteydenotoista ja yhteistyössä talousvastaavan kanssa valvoo rahaliikennettä ja korvausmenettelyä. Lisäksi hän ohjaa osastovastaavien työtä ja koordinoi koulutustoimintaa. Hoitolan johtaja on likaantuneiden eläinten hoidon johtoryhmän jäsen ja hänen allaan työskentelevät seuraavat asiantuntijat:

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

Työaikasihteeri (WWF)

Työaikasihteeri hoitaa toimintaan osallistuvien vapaaehtoisten työaikojen kirjaukset ja toimittaa työaikalistat Syken maksatusta varten. Hän koostaa vapaaehtoisten matkakustannukset Sykelle.

Tukitoimien koordinaattori (WWF)

Tukitoimien koordinaattori koostaa maa- ja merikuljetusten tarpeet sekä hankintatarpeet hoitolan johtajan ja maastotoiminnan johtajan ilmoittamien tarpeiden mukaan ja toimittaa ne Sykelle. Hän suunnittelee myös ruokailun ja majoituksen.

Koulutusvastaava (WWF)

Koulutusvastaava järjestää vapaaehtoisten koulutukset ja varmistaa että työhön tulevat vapaaehtoiset saavat johdatuksen ja opastuksen työhön.

Pesuvastaava (EUROWA-VERKOSTOSTA KUTSUTTAVA, SPECIALIST-taso)

Pesuvastaava vastaa eläinten asiantuntevan pesun suorittamisesta (pesun laatu) ja siitä että pesuosasto on hygieeninen, turvallinen ja toimiva, ja että päivittäinen työnteke on sujuvaa. Hän huolehtii siitä, että pesuosastolla on riittävästi osaavaa työvoimaa ja välineistöä.

Allasvastaava (SPECIALIST-tasolle koulutettu)

Allasvastaava vastaa allasosaston päivittäisestä toiminnasta, työntekijöiden osaamisesta ja altaiden hygieniasta ja eläinten hyvinvoinnista. Hän varmistaa, että altaita on riittävästi, että vesihuolto toimii ja vedenlaatu on riittävä, ja että jätevesistä huolehditaan.

Vastuueläinlääkäri (SPECIALIST VET ja MANAGER-tasolle koulutettu, Korkeasaari)

Vastuueläinlääkäri on hoitolan eläinten hyvinvoinnista ja hoitomenetelmistä vastaava henkilö. Hän valvoo hoitolan eri osastojen vastuuhenkilöiden työtä, vastaa lopetuskriteerien laatimisesta ja laatii uhanalaisten lajien ollessa kyseessä yhdessä Syken ja ELY-keskuksenn asiantuntijoiden kanssa tarkemman suunnitelman resurssien kohdentamisesta uhanalaisiin lajeihin ja priorisoitaviin yksilöihin. Hän varmistaa yhdessä hoitolan johtajan kanssa, että hoitolan kirjanpito (potilaskortit, päivittäisten hoitotoimenpiteiden kirjaaminen) on asianmukaista ja ajan tasalla. Hän vastaa myös eläinlääkäreiden yleisestä ohjauksesta ja koulutuksesta ja osallistuu tarvittaessa hoitolan johtajan kanssa mediatilaisuuksiin. Vastuueläinlääkäri on eläinten hoidon koordinaatioryhmän jäsen. Vastuueläinlääkäri on yhteydessä läänineläinlääkäriin tarvittaessa. Vastuueläinlääkärin alla toimivat seuraavat asiantuntijat:

Stabilointivastaava eläinlääkäri (ADVANCED/VET - koulutuksen käynyt eläinlääkäri)

Stabilointivastaava koordinoi stabilointiosastolla tapahtuvaa eläinten hoitotyötä. Hän varmistaa, että osastolla on riittävästi työvoimaa, että eläimiä ruokitaan, nesteytetään ja tarvittaessa lääkitään asianmukaisesti. Yhdessä hoitolan johtajan ja vastuueläinlääkärin kanssa hän päättää mitkä eläimet pestään, ja mitkä eläimet mahdollisesti lopetetaan ennen pesua.

Jälkihoidosta vastaava eläinlääkäri (ADVANCED/VET - koulutuksen käyneet)

Jälkihoidosta vastaava eläinlääkäri valvoo jälkihoidossa eli allasosastolla hoidossa olevien eläinten hoidon laatua. Hän varmistaa, että eläimet toipuvat suunnitellusti, että ne saavat oikeaa ravintoa, ja päättää yhdessä vastuueläinlääkärin kanssa mitkä linnut voidaan vapauttaa.

Eläintenhoitajat/vapaaehtoiset tukitoimissa

Vastaavan eläinlääkärin sekä hänen allaan toimivien eläinlääkäreiden tukena toimivat ADVANCED ja BASIC tasolle koulutetut vapaaehtoiset. Eläintenhoitajat vastaavat päivittäisistä työtehtävistä kuten

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

eläinten letkuruokinnasta, ruoanvalmistuksesta, häkkien ja altaiden siivouksesta ja yleisestä siisteydestä.

Maastotoiminnan johtaja (SPECIALIST-tasolle koulutettu, pyydetään asiantuntijavirka-apua)

Maastotoiminnan johtaja suunnittelee ja valvoo yhdessä eläinten hoidon johtajan kanssa eläinten kiinniottoa ja kuljettamista hoitolaan. Maastotoiminnan johtaja huolehtii siitä, että maastoryhmillä on ajankohtaista tilannetietoa saatavilla ja että maastossa on riittävästi henkilöstöä/vapaaehtoisia, jotta eläimet saadaan asianmukaisesti otettua kiinni. Lisäksi hän huolehtii maastoryhmien työturvallisuudesta. Tilanteen laajuuden niin vaatiessa hänen allaan toimivat:

Maastotoiminnan koordinaattori (esimerkiksi koulutettu asiantuntija, vapaaehtoinen tai ELY-keskuksen asiantuntija)

Maastotoiminnan koordinaattori vastaa rannikon lintutiedustelun ja karkottamisen suunnittelusta ja maastotiimien työskentelyn suunnittelusta.

Logistiikan koordinaattori (esimerkiksi koulutettu asiantuntija tai vapaaehtoinen)

Logistiikan koordinaattori vastaa maastoryhmien jäsenten kuljetuksista, muonituksesta ja varusteiden huollosta sekä eläinten kuljetusreittien suunnittelusta ja riittävän kuljetuskapasiteetin varmistamisesta (venekalusto ja autot).

5.2 ORGANISAATIO- JA HÄLYTYSKAAVIO

Kun onnettomuus on tapahtunut torjuntatoimien johtotaho eli Rajavartiolaitos tai pelastuslaitos hälyttää ympäristöviranomaiset. Syke vastuuviranomaisena hälyttää kaikki likaantuneiden lintujen hoitoon osallistuvat tahot ja kutsuu koolle koordinaatioryhmän, johon osallistuvat ainakin seuraavat tahot, Syke mukaan lukien:

1. Hoitolan johtaja (WWF)
2. Maastotoiminnan johtaja
3. Onnettomuusalueen pelastuslaitoksen edustaja
4. Onnettomuusalueen ELY-keskuksen edustaja
5. Vastuueläinlääkäri

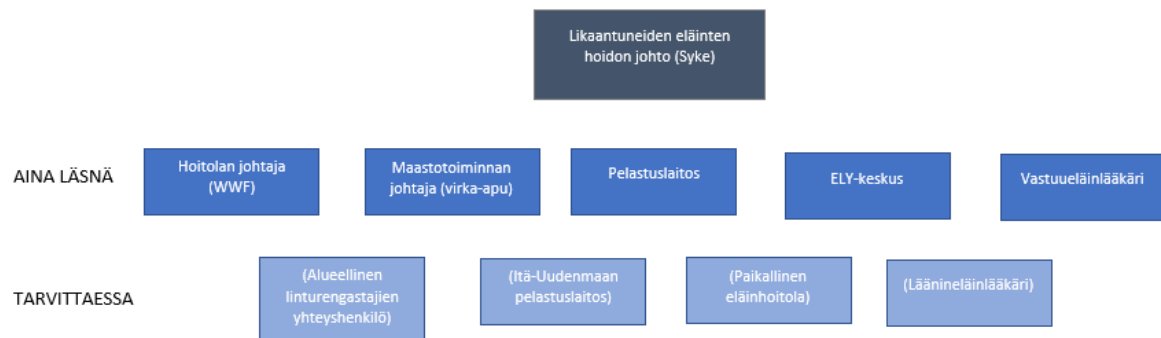
Tarvittaessa koordinaatioryhmän toimintaan osallistuu myös

6. IUPL:n edustaja
7. Paikallisen eläinhoitolan (Heinolan lintutarhat, Korkeasaari) edustaja, jos sellainen alueella on
8. Läänineläinlääkäri
9. Linturengastajien yhteyshenkilö

Onnettomuuden sattuessa Syken likaantuneiden eläinten hoidon vastuuhenkilöt siirtyvät kokopäiväisesti johtamaan likaantuneiden eläinten hoito-operaatiota. Syken edustaja on mukana onnettomuuden torjunnan johtoryhmän työskentelyssä ja varmistaa, että lintujen hoito integroidaan muuhun torjuntatyöhön. Resurssien käytön ja logistiikan kannalta on tärkeää, että likaantuneiden eläinten hoito-operaatioon osallistuvat tahot tietävät miten öljyntorjuntatoimet etenevät, ja saavat päivitettyä tietoa olemassa olevista resursseista.

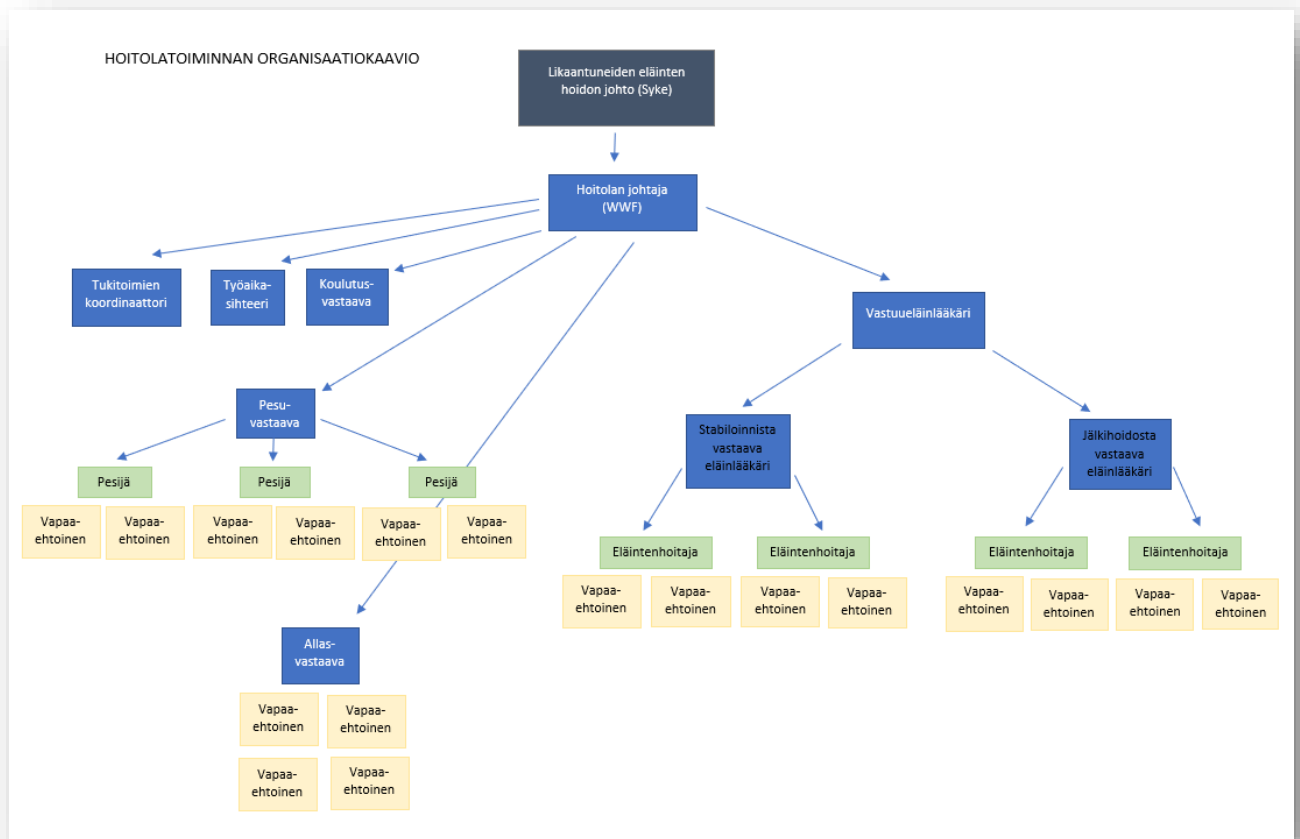
LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA
21.9.2023

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KOORDINAATIORYHMÄN RAKENNE

Kaavio 1. Koordinaatioryhmän rakenne

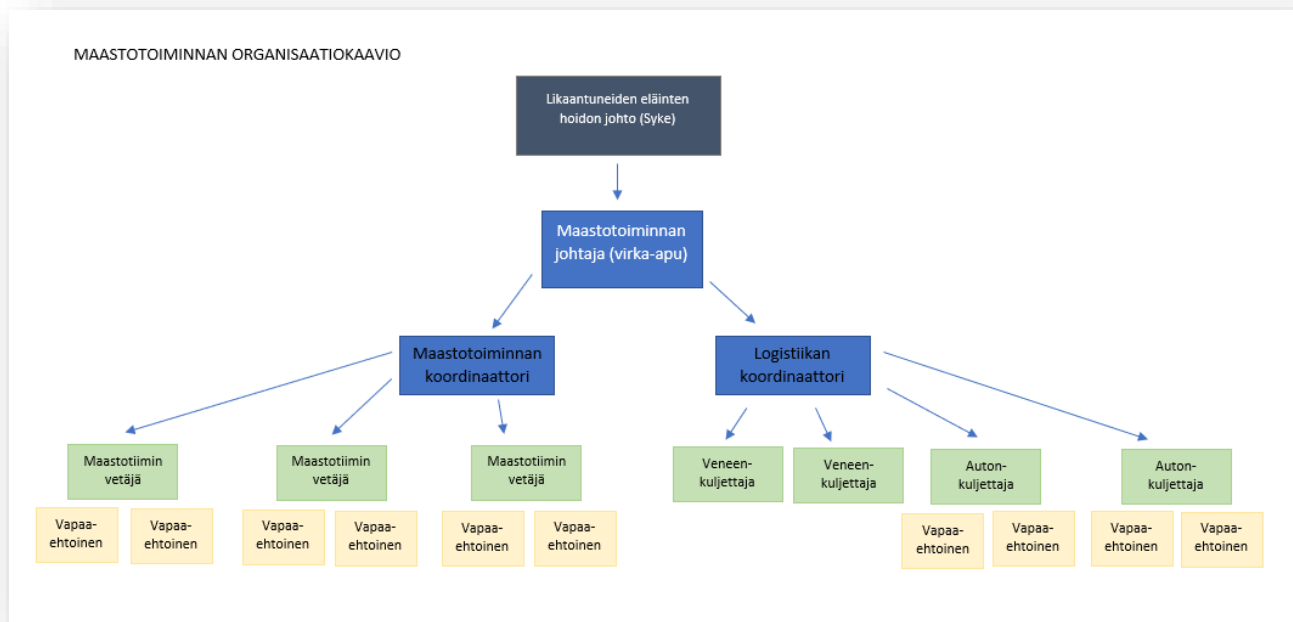
LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA
21.9.2023

Kaavio 2. Hoitolatoiminnan organisaatiokaavio

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

Kaavio 3. Maastotoiminnan organisaatiokaavio

5.3 VASTETASOT JA RESURSSIT

Suomessa on määritelty alueelliset ja kansalliset vastetasot likaantuneiden eläinten hoidossa. Lisäksi on määritelty, mitä likaantuneiden eläinten hoidon tehtäviä ei tällä hetkellä pystytä suorittamaan ilman kansainvälistä apua.

Vastetaso 1 - Alueellinen vaste: Pääkaupunkiseutu (Helsinki ja lähialueet 200 km säteellä) on ainoa alue Suomessa, jossa alueellinen vastetaso on enintään 100 öljyntyntynyt lintuyskilöä. Tällaisissa onnettomuustapauksissa likaantuneet eläimet toimitetaan kiinniottamisen jälkeen ensisijaisesti Korkeasaaren villieläinsairaalaan, sekä mahdollisesti Heinolan lintutarhoille. Jos alueelta löytyy enemmän kuin 100 likaantunutta lintua, siirrytään vastetasoon 2. Muualla Suomessa (yli 200 km Helsingin rajoista) siirrytään vastetasolle 2 kun likaantuneita lintuyskilöitä löytyy enemmän kuin 50. Tarvittaessa pelastuslaitos ja ELY-keskus voi määrittää tarkemman alueellisen vastetason.

Vastetason 1 onnettomuudessa likaantuneiden eläinten hoito järjestetään alueellisia resursseja käyttäen. Jos eläinten hoitamiseksi ei ole alueella edellytyksiä, pyritään järjestämään eläinten stabilointi paikallisesti, jonka jälkeen eläimet siirretään pesua ja pidempiaikaista hoitoa varten pysyviin hoitoloihin (Korkeasaari, Heinola). Valmius vastetason 1 onnettomuuden hoitamiseen pyritään hankkimaan alueittain siten, että se kattaa koko Suomen. Tavoitetilana on, että ympäristövahinkojen torjunnan alueellisten yhteistyöryhmien tai vastaavien alueellista yhteistyötä edistävien ryhmien puitteissa olisi nimettynä ELY-keskuksen likaantuneiden eläinten vastuuhenkilö.

Alueelle lähetetään pyydetessä WWF:n kevyt lintujenhoitoyksikkö (liite 3), joka pyydetään WWF:ltä. Kevyen yksikön mukana alueelle voi lähteä yksi Syken edustaja ja vähintään kaksi WWF:n edustajaa. Lisäksi yksikön mukana lähtee mahdollisuuksien mukaan likaantuneiden eläinten hoitoon erikoistunut eläinlääkäri ja tarvittava määrä WWF:n vapaaehtoisia.

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

Vastetaso 2 – kansallinen vaste: Jos alueellinen vastetaso ylittyy, Suomen kansalliset resurssit mobilisoidaan ja BCU-järjestelmä lähetetään asetettavaksi toimintakuntoon hyvinvointialueen pelastustoimen ennalta määrättyyn paikkaan. Eläinhoitolan perustamiseksi soveltuvat kohteet ovat selvityksen alla ja tulevat löytymään liitteestä 12.

Tehtävät, joihin vaaditaan kansainvälistä apua:

Suomessa on hyvin vähän käytännön kokemusta laajan likaantuneiden eläinten hoito-operaation järjestämisestä ja erityisesti eläinten pesusta. Tästä syystä saattaa olla tarpeellista jo alhaisten eläinmäärien myötä pyytää kansainvälistä apua. Jo onnettomuuden tapahtuessa Syken tulisi ilmoittaa onnettomuudesta EUROWA-verkostolle (eurowa.eu), joka voi lähettää paikalle asiantuntijoita, jotka voivat toimia paikallisten viranomaisten sekä vapaaehtoistyöntekijöiden ohjaajina. Näin ollen verkosto on valmis reagoimaan tarvittaessa. Ennen EUROWA-verkoston mobilisointia, Syke sopii avunpyynnöstä pelastustoiminnan johtajan, eli Rajavartiolaitoksen tai pelastuslaitoksen kanssa.

Mikäli avunpyyntö osoitetaan Itämeren suojelusopimuksen osapuolelle tai EU:n humanitäärisen pääosaston kautta, Syke välittää avunpyynnön Turun meripelastuskeskuksen kautta.

EUROWA-verkoston yhteystiedot löytyvät eurowa.eu-sivuston kautta.

5.4 HOIDETTAVAT ELÄIMET

Öljyonnettomuuden jälkeen suurin osa hoidettavista eläimistä on vesilintuja. Muita öljyyntymisen uhreja voivat olla mm. rantalinnut, petolinnut ja hylkeet, sekä ketut, minkit ja muut pedot, jotka saalistavat öljyn uhriksi jääneitä lintuja. Suomessa hoidetaan ensisijaisesti öljyyntyneitä lintuja. Muut eläimet pyritään mahdollisuuksien mukaan ottamaan kiinni, jos niissä on selviä öljyyntymisen merkkejä. Muita eläimiä otetaan hoitoon vain, jos niiden hoitoon erikoistuneet hoitolat (kuten eläintarhat) voivat ottaa ne vastaan. Tarpeen vaatiessa öljyyntyneet eläimet lopetetaan jo luonnossa. Vieraslajien likaantuneet yksilöt lopetetaan aina.

Koska resurssit lintujen hoitamiseen ovat rajalliset, linnut otetaan hoitoon tärkeysjärjestyksessä. Eläinten laajamittaista lopetusta käsitellään kohdassa 3.4. Valtakunnallisesti eläinten hoitoon ottamisen ohjeet ovat seuraavat:

- 1) Ensi vaiheessa hoitoon otetaan kaikki yksilöt, jotka eläinlääkärin arvion mukaan voivat täysin toipua ja voidaan hoidon jälkeen vapauttaa
- 2) Jos hoito-organisaation resurssit loppuvat, hoitoon pääsevät ensisijaisesti Suomen lajien punaisen kirjan (2019) ja/tai Helcomin Red List of Baltic Sea Species (2013) mukaan a) äärimmäisen uhanalaisiksi b) erittäin uhanalaisiksi c) vaarantuneiksi tai d) silmälläpidettäviksi määriteltujen lajien edustajat mainitussa järjestyksessä. Paikallistasolla tärkeiden lintupopulaatioiden säilyttämiseksi voidaan tehdä erillisiä hoitopäätöksiä. Hoitoon ottamisen päälinjaukset tekevät SYKE, ELY-keskus ja vastuueläinlääkäri yhteistyössä hoitolan johtajan kanssa.
- 3) Jos hoitolan resurssit eivät edelleenkään riitä, uhanalaisten lajien edustajien joukosta suositetaan lisääntymisiässä olevien naaraiden hoitoa.

5.5 BCU-JÄRJESTELMÄ

Suomen liikuteltava lintujen hoitojärjestelmä, BCU (Bird Cleaning Unit), koostuu kolmesta kontista ja kahdesta teltasta sekä kahdesta vesialtaasta. Liikuteltava puhdistusyksikkö toimii eläinten hoitolan ytimenä ja perusvarusteluna, tarjoten hoitolalle varusteet ensihoitoa ja tekniikan hoidon aloittamista ja pesua varten. Itä-Uudenmaan pelastuslaitoksen henkilökunta (2 henkilöä) kuljettaa laadittavan sopimuksen perusteella konttijärjestelmän rekalla Syken ilmoittamaan paikkaan sekä vastaa konttien toimintakuntoon laittamisesta (sähkö, vesi, jätevesi, ilmanvaihto, valaistus, öljynerotussäiliöt, ulkoaltaat) yhdessä vastaanottavan tahon kanssa. Järjestelmä on normaaliolosuhteissa käyttövalmis neljässä tunnissa. Jatkuvassa valmiudessa olevien konttien lähtöaika Porvoosta on noin tunti. Konttien toimiessa täydellä teholla ne ovat käytössä 16 tuntia vuorokaudessa ja lintuja pystytään pesemään noin 20 yksilöä vuorokaudessa. Pesualueita laajennetaan tarvittaessa siirrettävillä pesupisteillä lintumäärän mukaan. BCU-järjestelmän käyttö- ja huolto-ohjeet löytyvät liitteestä 5. Järjestelmä toimitetaan kohteeseen, jossa on hoitolatoiminnan laajentamista varten sopivat tilat. Tähän tarkoitukseen soveltuvat kohteet ovat selvityksen alla. niiden yksityiskohtaiset tiedot päivitetään liitteeseen 12 ja ne löytyvät jatkossa myös MERT-järjestelmästä.

6 LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOITOPROSESSI JA PÄÄTÖKSENTEKO

6.1 HÄLYTYS JA ENSITOIMET

Johtovastuussa oleva viranomainen, eli joko Rajavartiolaitos tai pelastuslaitos hälyttää ELY-keskuksen päivystäjän kautta Syken heti kun tieto onnettomuudesta/ympäristövahingosta on saatu. Vaikka likaantuneita (tai likaantumattomia) lintuja ei olisikaan vielä havaittu, on eläinten hoitoon varautuminen aloitettava heti. Saadessaan tiedon ympäristövahingosta, Syke hälyttää välittömästi muut koordinaatioryhmän jäsenet liitteessä 4 olevan hälytyskaavion mukaan. Hälytyskaavion tiedot tarkistetaan vuosittain, ja päivitetään tarvittaessa. Koordinaatioryhmä kokoontuu tarvittaessa heti ja laatii olosuhteisiin ja tiedustelutietoihin sekä käytettävissä oleviin resursseihin perustuvan likaantuneiden lintujen hoitosuunnitelman. Jos akuutteja toimenpiteitä ei tarvita, sovitaan tulevista kokouksista ja mahdollisista selvitystarpeista. Jos onnettomuudessa on löytynyt likaantuneita lintuyksilöitä, tehdään päätös hoitolan sekä rannikon keräyspisteiden sijoittamisesta ja Syke hälyttää lintujen tiedustelun ja kiinniottamisen järjestämiseen vaadittavat organisaatiot. Suomen vastuueläinlääkäri hälyttää eläinlääkäriverkoston ja WWF Suomi puolestaan hälyttää lintujen hoitolatoimintaan tarvittavat vapaaehtoiset paikan päälle sisäisen toimintasuunnitelmansa mukaisesti.

Jos tilanteessa on odotettavissa laajamittaista eläinten likaantumista, BCU-järjestelmän hälyttäminen ja hoitolan rakentaminen aloitetaan välittömästi. Koordinaatioryhmä toimii BCU-järjestelmään liittyvissä kysymyksissä onnettomuusalueen pelastuslaitoksen kontaktina. Ensitoimia varten on olemassa lintujen hoitoon tarvittavia varusteita. Tiedot niistä löytyvät liitteestä 7. Onnettomuustilanteessa on kuitenkin tarpeen hankkia lisävarusteita, ja esimerkiksi linnuille soveltuvaa nesteytysliuosta ja ravintoa nopealla aikataululla. Nämä lisävarusteet on myös lueteltu liitteessä 7.

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

6.2 OPERATIIVINEN TOIMINTA

Likaantuneiden eläinten hoito saattaa kestää useita viikkoja tai jopa kuukausia. Tämän vuoksi jo operaation alkuvaiheessa on valmistauduttava pitkään jatkuvaan toimintaan. Karkeasti toiminta voidaan jakaa tiedusteluun, eläinten karkottamiseen, etsintään ja kiinniottamiseen, hoitolatoiminnan järjestämiseen sekä vapauttamiseen/lopettamiseen.

6.2.1 Tiedustelu

Onnettomuuden sattuessa on tärkeää, että onnettomuusalueella ja sen läheisyydessä liikkuvista linnuista ja muista eläimistä saadaan mahdollisimman tarkkaa tietoa. Alustavia arvioita voidaan tehdä MERT-järjestelmässä olemassa olevan aineiston perusteella, mutta onnettomuustilanteessa koordinaatioryhmä laatii tiiviissä yhteistyössä öljyntorjuntaa johtavan tahon kanssa tarkemman tiedustelusuunnitelman. Tiedustelussa pyritään käyttämään hyväksi öljyntorjuntaorganisaation muita tiedusteluresursseja. Huomioitavaa on, että likaantuneita eläimiä saattaa löytyä myös likaantumattomilla alueilla. Kerätty tieto syötetään MERT-järjestelmään, jotta se olisi kaikkien tahojen saatavilla.

6.2.2 Eläinten karkottaminen

Ensisijaisena ja halvimpana keinona on lintujen laskeutumisen estäminen öljyyntyneelle vesialueelle, jos se kyseisessä tilanteessa on mahdollista. Karkottamisessa voidaan hyödyntää tiedusteluun ja kiinniottamiseen tarkoitettuja henkilöresursseja, mutta karkottamiseen tarkoitettuja varusteita ei ole ennalta hankittu.

6.2.3 Etsinnän ja kiinniottamisen järjestäminen

Likaantuneiden eläinten kiinniottaminen aloitetaan vasta kun kiinniottetuille linnuille on järjestetty joko täysin toimiva hoitola tai väliaikainen hoitopaikka (ensihoitoyksikkö). Ensihoitoyksikössä on oltava sähköä, vettä sekä lämmitysmahdollisuudet. Jos kyseessä on vain muutama öljyyntynyt lintu, toimitetaan nämä ensisijaisesti olemassa oleviin eläinhoitoloihin (Korkeasaari, Heinolan lintutarhat).

Likaantuneiden eläinten kiinniottamisessa keskitytään pääasiallisesti vesilintuihin, jotka otetaan kiinni pääosin rannalta. Mahdollisesti öljyyntyneet nisäkkäät ja petolinnut kartoitetaan lintujen kartoittamisen yhteydessä ja öljyyntyneet yksilöt pyritään ottamaan kiinni ja toimittamaan niiden hoitoon erikoistuneisiin hoitoloihin. Näihin hoitoloihin otetaan myös ensisijaisesti yhteyttä, jos likaantuneiden nisäkkäiden kiinniottamista suunnitellaan. Näiden hoitolapaikkojen yhteystiedot löytyvät liitteestä 6.

Lintujen etsintäpartioiden tueksi pyydetään apua rengastajaverkostolta sekä virka-apua Metsähallitukselta. Jokaiseen vähintään kahdesta henkilöstä koostuvaan etsintäpartioon kuuluu lisäksi ainakin yksi WWF:n vapaaehtoisten öljyntorjuntajoukkojen jäsen (2+1). Vapaaehtoinen voi toimia kentällä esim. kirjurina, autonkuljettajana tai kokeneen lintujen kiinniottajan työparina. Likaantuneiden eläinten määrän kartoittamista tehdään myös yleisen rantojen tiedustelutyön yhteydessä, jolloin kartoittajat raportoivat alueella liikkuvien lintujen määrän, sekä mahdollisuuksien mukaan niiden lajin, sukupuolen ja öljyyntymisasteen. Nämä tiedot raportoidaan päivittäin likaantuneiden eläinten hoidon koordinaatioryhmälle, jotta seuraavan päivän kiinniottoa voidaan suunnitella. Etsintätoimenpiteitä ei tehdä sellaisilla alueilla, jotka ovat torjuntatöiden johtoryhmän mukaan määritetty tähän soveltumattomiksi joko muiden käynnissä olevien torjuntatöiden tai haastavien tai vaarallisten ympäristöolosuhteiden vuoksi. Koska öljyyntyneiden eläinten havainnointi voi olla haastavaa, on suositeltavaa, että eläinten etsintä ja kiinniotto suoritetaan ennen rannan puhdistustyön aloittamista.

Etsinnän ja kiinnioton suunnittelussa on otettava huomioon rannikon erityispiirteet, resurssitarpeet (autot, veneet, henkilöstö), pitkät auto- tai venematkat ja tarve perustaa rannikolle keräyspisteitä, joilla eläimet voidaan nesteyttää ennen kuljettamista. Jos eläinten kuljetusmatka kestää yli 2 tuntia, on eläimille

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

järjestettävä kuljetuksen aikana nesteytystä. Kuljetuksista ja keräyspisteiden suunnittelusta löytyy lisätietoja liitteessä 1 luetelluissa oppaissa.

6.2.4 Hoitolatoiminnan järjestäminen

Likaantuneiden eläinten hoitolatoiminnan järjestäminen alkaa välittömästi, kun onnettomuudessa on todettu öljyntyneen lintuja. Koordinaatioryhmä päättää ensin hoitolan sijoituksesta, minkä jälkeen kartoitetaan hoitolatoiminnan aloittamiseksi tarvittavia resursseja. WWF:n resurssit on esitelty pääpiirteissään liitteessä 8. Näiden lisäksi, liitteen 7 mukaisten lisäresurssien hankinta aloitetaan välittömästi, kun hoitolan perustamispäätös on tehty. Hoitolan perustamispäätöksen jälkeen aloitetaan myös lintujen etsinnän ja kiinniottamisen käytännön järjestelyt (suunnitellaan ensisijaiset keräyspaikat, kulkureitit, kuljetusvälineet jne.).

Likaantuneiden lintujen hoitotoimenpiteet järjestetään EUROWA-verkoston standardeja noudattaen. EUROWA-verkoston julkaisut A-G, joita sovelletaan sekä eläinten hoitotoimenpiteisiin että esimerkiksi maastotoiminnan suunnittelemiseen ja hoitolan perustamiseen, on listattu liitteessä 1. Oppaat ovat tässä suunnitelmassa mainittujen tahojen saatavilla WWF Suomen kautta, joka on EUROWA-verkoston jäsenjärjestö.

6.2.5 Eläinten lopettaminen ja laajamittainen lopetus

Likaantuneiden eläinten hoidossa on aina tarve tapauskohtaisesti arvioida eläinyksilöiden mahdollisuuksia selvittää hoitojakson jälkeen. Jos on epäiltävissä, että eläin ei pysty selviämään luonnossa hoitojakson jälkeen, on eläin lopetettava viranomaisten kanssa etukäteen sovitulla metodilla. Hoitoon otettuja eläimiä ei pidetä pitkäaikaisesti tai pysyvästi hoidossa. Joissain tapauksissa, jos likaaantuneita eläimiä esiintyy niin suurena määränä, että niiden laadukkaan hoidon varmistaminen ei ole mahdollista, jos suuri osa eläimistä on heikossa kunnossa tai jos ympäristövahinko sattuu esimerkiksi lintuinfluenssan aikana, eläinten laajamittaisen lopetuksen järjestäminen maastossa on suositeltavaa. Laajamittaiseen lopettamiseen pyydetään apua esimerkiksi Suomen Riistakeskukselta ja sen suunnittelussa konsultoidaan läänineläinlääkäreitä. Päätös laajamittaisen lopetuksen käyttöönotosta sekä lopetusmenetelmistä tehdään koordinaatioryhmässä tarkemman ohjeistuksen ja suunnitelman pohjalta.

Lopetuksessa seurataan eläinsuojeluasetuksessa määriteltyjä yleisiä vaatimuksia eläinten lopettamiselle:

30 §

Yleiset vaatimukset

Eläimen saa lopettaa vain lopettamisen osaava henkilö. Lopettamisen suorittavalla henkilöllä tulee olla riittävät tiedot kyseisen eläinlajin lopetusmenetelmästä ja lopetustekniikasta sekä riittävä taito toimenpiteen suorittamiseksi.

Lopetettavaa eläintä on pidettävä kiinni tai sen liikkumista on rajoitettava muulla sopivalla tavalla siten, että eläin säästyy lopettamisessa kaikelta vältettävissä olevalta kivulta, tuskalta, kärsimykseltä, vahingoittumiselta ja ruhjoutumiselta. Lopetettavaa eläintä ei saa ripustaa ennen lopettamista, eikä sen raajoja saa sitoa.

Eläimen lopetus on suoritettava siten, että eläimelle ei aiheudu tarpeetonta kipua, tuskaa tai kärsimystä ja että muille eläimille aiheutuva häiriö on mahdollisimman vähäinen.

Eläimen lopettavan henkilön on varmistettava, että eläin on kuollut ennen kuin sen hävittämiseen tai muihin toimenpiteisiin ryhdytään.

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

[31 §](#)

Hukuttaminen tai tukehduuttaminen

Tajuissaan olevan nisäkkään, linnun ja matelijan lopettaminen hukuttamalla tai tukehduuttamalla on kielletty.

[33 e §](#)

Lopettaminen hätätapauksessa

Hätätapauksessa, eläimen kärsimyksen pitkittymisen estämiseksi ja jos edellä 32 tai 33 §:ssä tarkoitettuja keinoja ei ole mahdollista käyttää tai jos eläintä ei saada kiinni, se voidaan lopettaa myös muulla kuin edellä säädetyllä tavalla, kuitenkin niin, ettei eläimelle aiheuteta tarpeetonta kärsimystä.

6.3 LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOITOTOIMINNAN LOPETTAMINEN

Likaantuneiden eläinten hoitotoiminta saattaa jatkua pitkään sen jälkeen, kun pelastuslain mukainen torjunta on päättynyt ja on siirrytty jälkitorjuntaan. Päätös toiminnan alasajosta ja lopettamisesta tehdään koordinaatioryhmässä. Syke tekee viime kädessä päätöksen lopettamisesta koordinaatioryhmän jäseniä kuullen. Toimintaa ajetaan hallitusti ja asteittain alas, kun rannalle saapuvien likaantuneiden eläinten määrä on huomattavasti vähentynyt ja hoidossa olevien lintujen määrä vähenee tasaisesti. Lisäksi toiminnan alasajon edellytyksenä on, että ympäristövahingon torjuntaoperaatio on kokonaisuudessaan edennyt niin pitkälle, että lisävahinkoja ei ole odotettavissa ja että todennäköisyys likaantuneiden eläinten löytymiseksi seuraavan kuukauden aikana on erittäin pieni. Lintuhoitolan toiminta lopetetaan, kun kaikki hoidossa olleet linnut on vapautettu. Tarvittaessa pienimuotoista hoitolakapasiteettia voidaan ylläpitää vielä muutama viikko varsinaisen hoitotyön loputtua, jos odotettavissa on, että likaantuneita eläinyksilöitä voi vielä löytää.

6.4 TOIMINNASTA TIEDOTTAMINEN

Likaantuneet eläimet herättävät huomiota kansalaisten ja median keskuudessa. Eläinten hoidosta ja lopettamisesta tiedotetaan likaantuneiden eläinten koordinaatioryhmän päätöksestä. Tiedottaminen voi liittyä esim. pyyntöihin raportoida likaantuneiden eläinten havainnoista eläinten hoito-organisaatiolle. Koordinaatioryhmä päättää tiedottamistarpeesta yhdessä öljyntorjunnan johtokeskuksen kanssa, ja nimeää henkilöt, jotka toimivat median yhteyshenkilöinä. Onnettomuudesta voidaan julkaista tiedotteita toimintaan osallistuvien organisaatioiden toimesta, mutta ne tulee hyväksyttävä toiminnasta vastaavalla henkilöllä. Yksittäisiä työntekijöitä ja vapaaehtoisia ohjeistetaan olemaan julkaisematta kuvia ja tekstiä toiminnasta esim. sosiaalisessa mediassa.

7 TOIMINNAN RAHOITUS JA KUSTANNUKSET

Likaantuneiden eläinten hoitoon varautumiseen liittyvät ja ympäristövahingon yhteydessä syntyvät kustannukset ovat yleensä pieniä suhteessa koko ympäristövahingon torjuntakustannuksiin. Toimintaan osallistuvien tahojen kustannukset katetaan valtion budjetista, ympäristöministeriön pääluokasta.

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

7.1 VARAUTUMISEN JA TOIMINNAN KEHITTÄMISEN KUSTANNUKSET

Likaantuneiden eläinten hoitoon varautumisen ja toiminnan kehittämisen kustannukset muodostuvat materiaalinhankintaan ja päivittämiseen liittyvistä kustannuksista sekä koulutusten ja harjoitusten järjestämiseen liittyvistä kustannuksista ja toimintaan osallistuvien organisaatioiden palkkakuluista. Varautumiseen ylläpitämiseen ja toiminnan kehittämiseen tarvittava vuosibudjetti on noin 100 000 euroa.

7.2 KUSTANNUKSET YMPÄRISTÖVAHINGON YHTEYDESSÄ

Onnettomuuden sattuessa SYKE perustaa projektinumeron jolta eläinten hoidon kulut maksetaan. Kustannuksiin kuuluvat esimerkiksi operaatioon osallistuvien organisaatioiden henkilöstökulut, materiaalihankinnat, ostopalvelut, sekä toimintaan osallistuvien henkilöiden (mukaan lukien vapaaehtoiset) matkustus- majoitus- ja ylläpitokustannukset. Kustannusten perintä vahingon aiheuttajalta sovitaan tilannekohtaisesti.

Vastuuviranomainen vastaa varusteiden hankintapäätöksistä ympäristövahingon yhteydessä (katso kohta 9.2 Varusteet ja tarvikkeet).

8 VAPAUTETTUJEN ELÄINTEN SEURANTA JA VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

8.1 VAPAUTETUT ELÄIMET

Kaikille hoitoon otettaville eläimille laaditaan potilaskortit, jotka seuraavat eläintä koko hoitojakson ajan, ja joihin merkitään kaikki eläimen hoitovaiheet ja sille tehdyt toimenpiteet. Hoitoon otettaville linnuille asetetaan tilapäinen rengas, joka ennen linnun vapautusta vaihdetaan pysyväksi renkaaksi. Kaikkien eläinten (vapautettujen, lopetettujen ja hoidon aikana kuolleiden) potilaskortit säilytetään vaikutusten arviointia varten. Pitkäaikaisesta seurannasta laaditaan erillinen ohje (liite 11), jota käyttäen laaditaan onnettomuuden yhteydessä tarkempi seurantasuunnitelma. Vapautettujen eläinten selviämisestä on tärkeää kerätä tietoa, sekä hoito-ohjeiden kehittämistä varten että vahingon ympäristövaikutusten arvioimiseksi.

8.2 KUOLLEENA LÖYDETYT JA LOPETETUT ELÄIMET

Kuolleena löydettyt ja hoidon aikana lopetetut eläimet kerätään erillisiin muovipusseihin tarkempien ohjeiden mukaisesti ja pakastetaan. Kuolleet eläimet saattavat olla vaikeasti tunnistettavissa ja tästä syystä eläintiedustelu tulisi suorittaa ennen rantojen puhdistustyötä. Rantojen puhdistusjoukkoja tulee myös ohjeistaa eläinraatojen keräysmenetelmistä ja niiden säilyttämisen tärkeydestä. Onnettomuuden akuutin vaiheen jälkeen eläinraadot tunnistetaan laji-, ja mahdollisuuksien mukaan sukupuolitasolle, ja kerättyä tietoa käytetään vahingon ympäristövahinkojen arviointiin.

8.3 JÄTEHUOLTO

Likaantuneiden lintujen hoidon jätehuolto on osa onnettomuuden jätehuoltoa, jonka viranomainen järjestää ja koordinoi. Jätteen lajittelu ja varastointi toteutetaan viranomaisen ohjeiden mukaisesti. Ympäristöministeriö valmistelee parhaillaan poikkeuksellisen suurten öljy- ja muiden kemikaalivahinkojen

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA

21.9.2023

jätehuollon järjestämiseen liittyvää lainsäädäntöä. Lain voimaantultua jätehuollon järjestämiseen liittyvää ohjeistusta tarkennetaan tarpeen mukaan, ja oheistusta seurataan myös likaantuneiden eläinten hoidossa.

9 TOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Likaantuneiden eläinten hoidon kehittämisestä vastaa Öljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjunnan valtakunnallisen neuvottelukunnan alainen öljyyntyneet eläimet -ryhmä, jonka puitteissa työhön osallistuvat organisaatiot (Syke, IUPL, YM, SM, RVL, WWF, MH ja tarvittaessa kutsutut asiantuntijat muista organisaatioista) tapaavat muutaman kerran vuodessa, vähintään puolen vuoden välein. Näissä tapaamisissa sovitaan muun muassa seuraavista asioista:

- a) BCU-järjestelmän ja hoitolan pystyttämiseen soveltuvien rakennusten toimivuuden kannalta tarvittavia lisäresursseja ja korjaustöitä
- b) Koulutusten ja harjoitusten järjestäminen ja kehittäminen (vapaaehtoisille sekä asiantuntijoille)
- c) Toimintasuunnitelman päivitykset tarvittaessa

9.1 HARJOITUKSET JA KOULUTUKSET

Likaantuneiden eläinten hoitovalmiuden ylläpitäminen edellyttää jatkuvaa koulutus- ja harjoitustoimintaa. EUROWA-verkoston jäsenenä WWF Suomi pyrkii osallistumaan yhteisiin eurooppalaisiin koulutuksiin ja harjoituksiin, ja lisäksi WWF Suomi järjestää rahoituksesta riippuen kaksi EUROWA BASIC-koulutusta ja yhden EUROWA ADVANCED koulutuksen vuosittain. Tässä toimintasuunnitelmassa mainittujen organisaatioiden sisäistä osaamista ylläpidetään ja vahvistetaan kouluttamalla organisaatioiden henkilökuntaa SPECIALIST-tasolle. Koulutus on osallistujille maksutonta. Likaantuneiden eläinten hoito ja sen eri osa-alueita sisällytetään johdonmukaisesti kansallisiin ja alueellisiin ympäristövahinkojen torjuntaharjoituksiin.

9.2 VARUSTEET JA TARVIKKEET

Likaantuneiden eläinten hoidon käynnistämiseksi WWF Suomella on perusvarusteita sekä omilla varastoillaan että osana BCU-järjestelmää. Nämä varusteet löytyvät liitteestä 7. Heti onnettomuuden tapahduttua varusteita tarvitaan kuitenkin lisää. Myös alustava hankintalista löytyy liitteestä 7, ja sitä täydennetään onnettomuuden tapahduttua. WWF Suomen tukitoimien koordinaattori koordinoi hankintoja yhdessä hoitolatoiminnan johtajan ja maastotoiminnan johtajan kanssa. Hankintalistat toimitetaan Sykelle, joka hyväksyy hankinnat sekä kattaa kustannukset.

9.3 SUUNNITELMAN PÄIVITTÄMINEN

Tämä suunnitelma päivitetään vähintään 3 vuoden välein tai tarvittaessa. Muutostarpeita voi esittää Sykelle.

9.4 SUUNNITELMAN VAHVISTAMINEN

Toimintasuunnitelma esitellään Öljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjunnan kansalliselle neuvottelukunnalle (YVT-neuvottelukunta) ja toimintasuunnitelmassa mainitut organisaatiot hyväksyvät toimintasuunnitelman. Suunnitelma vahvistetaan Sykessä.

LIKAANTUNEIDEN ELÄINTEN HOIDON KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA
21.9.2023

LIITTEET

- Liite 1. Likaantuneiden eläinten hoidon oppaat
- Liite 2. Voimassa olevat yhteistyösopimukset
- Liite 3. Kevyt tarvikeyksikkö
- Liite 4. Hälytyskaavio
- Liite 5. Liikuteltavan lintujen hoitojärjestelmän (BCU) käyttöohje
- Liite 6. Eläinhoitolat
- Liite 7. Onnettomuudessa tarvittavat varusteet (valmis)
- Liite 8. WWF resurssit onnettomuustilanteessa
- Liite 9. Eläinten lopetussuunnitelma ja yhteistyö Suomen Riistakeskuksen ja Metsästäjäliiton kanssa
- **TULOSSA**
- Liite 10. Harjoitus- ja koulutussuunnitelma
- Liite 11. Vaikutusten arviointi ja lintujen seurantasuunnitelma - **TULOSSA**
- Liite 12. Hoitolatoiminnan perustamispaikat - **TULOSSA**